

Examensarbete

”Det finns ingen mall”

*En kvalitativ studie av socialsekreterarens överväganden
vid placering av barn och unga i samhällsvård*

*Författare: Awan Ali Rostam
Författare: Miryam Fuentes
Handledare: Sofia Enell
Examinator: Rickard Ulmestig
Termin: VT 2013
Kurskod: 2SA47E*

Author: Awan Ali Rostam

Author: Miryam Fuentes

Title: "There is no template - *A qualitative study of social workers' considerations of placements for children and youths in out-of-home-care.*

Abstract

This is a qualitative interview study, of how social workers' used their discretion and knowledge when they consider placements of children and youths in out-of-home-care. In our study we wanted to answer these questions. The first question we wanted to answer was how social workers' describe their discretion in placement considerations. The second question was how social workers' use knowledge in these judgments. The study's respondents were social workers' who have worked or still working with children in out-of-home-care. Based on what our interviewees told, we came to the conclusion that social workers' judgments' are subject to several factors. These factors included lack of resources, legislation and supervision of management. However, the study revealed that social workers' did not use research. Instead they used their own experiences, the clients' actual situation and colleagues' experiences as sources of knowledge. Social workers' did not mention their discretion, but pointed out the limitations they had in performing the work. Their answers indicated that they did not want to be responsible in these difficult judgments and therefore they used their colleagues' and the management.

Keywords: Discretion, knowledge, considerations, social workers', children and young people.

Författare: Awan Ali Rostam

Författare: Miryam Fuentes

Titel: "Det finns ingen mall - *En kvalitativ studie av socialsekreterarens överväganden vid placering av barn och unga i samhällsvård*"

Sammanfattning

Syftet med denna kvalitativa intervjustudie var att få förståelse för hur socialsekreterarnas handlingsutrymme och kunskap används vid placeringsöverväganden av barn och unga i samhällsvård. Med hjälp av våra frågeställningar ville vi få svar på, dels hur socialsekreterarna beskriver sitt handlingsutrymme vid placeringsöverväganden, dels hur socialsekreterarna förhåller sig till kunskap vid dessa bedömningar. Studiens intervjupersoner var socialsekreterare som har arbetat eller arbetar med att placera barn och unga. Utifrån det våra intervjupersoner har berättat är vår slutsats att socialsekreterarnas bedömningar påverkas av flera faktorer. Dessa faktorer var bland annat resursbrist, lagstiftning samt vägledning av arbetsledning. Kunskapskällor som socialsekreterarna använde sig av var klienternas och kollegornas erfarenheter samt egna erfarenheter. Socialsekreterarna nämnde inte handlingsutrymme i arbetet utan poängterade enbart de begränsningar de hade vid utförandet av arbetet. Vår tolkning är att socialsekreterare beskriver begränsningar och diskussionerna i arbetet kan vara en anledning till att den inte vill ensamt ansvara i de svåra bedömningarna.

Nyckel ord: Handlingsutrymme, kunskap, överväganden, socialsekreterare, barn och unga.

Innehållsförteckning

1.	Inledning	4
2.	Problemformulering	5
2.1	Syfte	7
2.2	Frågeställningar	7
3.	Bakgrund	7
4.	Definitioner av centrala begrepp	8
4.1	Barn och unga	8
4.2	Samhällsvård	8
4.3	Socialsekreterare	9
4.4	Övervägande	9
4.5	Kunskap	9
5.	Tidigare forskning	9
5.1	Möjligheter och hinder i rollen som socialsekreterare	10
5.2	Kunskap i socialsekreterarens utredningsarbete	10
6.	Teoretiska utgångspunkter	13
6.1	Människobehandlande organisation	13
6.2	Organisation, handlingsutrymme och gräsrotsbyråkrat	14
6.3	Kunskap i socialt arbete	16
7.	Metod	17
7.1	Förförståelse	17
7.2	Vetenskapsteoretisk ansats	17
7.3	Litteraturanskaffning	18
7.4	Urval och avgränsningar	18
7.5	Intervju tillvägagångssätt	19
7.6	Datainsamlingsmetod	20
7.7	Semistrukturerad intervju	20
7.8	Genomförandet av intervjuerna	21
7.9	Analys tillvägagångssätt	22
7.10	Arbetsfördelning	23
7.11	Etiska överväganden	23
7.12	Trovärdighet och tillförlitlighet	23
8.	Resultat och analys	25
8.1	Socialsekreterarens handlingsutrymme vid placeringar	25
8.2	Socialsekreterarens kunskapsanvändning	29
9.	Slutdiskussion	33
10.	Vidare forskning	35
	Referenser	36
	Bilaga 1 - Informationsbrev	40
	Bilaga 2 - Intervjuguide	41

1. Inledning

Det finns olika anledningar till att föräldrar inte kan ta hand om sina barn och en placering enligt samhällets lagar kan bli aktuell (Höjer, 2003). Samhällets uppdrag är att ge barn det skydd som behövs när deras förhållanden inte anses som tillräckligt trygga och goda. Det är här samhället ingriper genom att tillgodose barnets behov genom stöd- och hjälpinsatser (Höjer, m.fl., 2012). Barnavården betraktas som en välfärdstjänst som ska ge barn en trygg uppväxt (Lagerlöf, 2012). Sociala myndigheters ingripande kan innebära förflyttning av unga från det egna hemmet (Sallnäs, 2000). Samhällsvård innebär placering i familjehem eller HVB (hem för vård eller boende).¹

Socialsekreteraren är den som utför utredningsarbetet. Det är även socialsekreteraren som tar beslut om vilka ärenden som ska leda till utredning och vilka som ska sorteras bort (Östberg, 2010). Den insamlade kunskapen i varje ärende blir avgörande för att ett ärende ska leda till en utredning. I de flesta utredningsarbeten blir socialsekreterarens egna bedömningar avgörande för det slutgiltiga beslutet. Kunskaper som socialsekreteraren har med sig blir dennes verktyg i utförandet av utredningsarbetet.

Utifrån att det är socialsekreteraren som gör bedömningar om placering av barn och unga i samhällsvård har vi valt att titta närmare på vetenskaplig forskning som utvärderar interventionerna, såsom avhandlingar och artiklar. Vi har funnit forskning som tyder på brister för barn och unga placerade i samhällsvård samt forskning som visar på negativa följder för dessa barn efter placeringen (Beckett och Thoburn, 2002; Sallnäs & Vinnerljung, 2009; Tulviste, 2010). Lagerlöf (2012) poängterar i sin avhandling att ungdomar som placeras i samhällsvård har problem med det sociala samspelet både i och utanför skolan. Även Sallnäs m.fl. (2010) kommer fram till att ungdomar i samhällsvård har resursbrister både ekonomiskt, materiellt och socialt. Brister i samhällsvård förekommer, vilket har uppmärksamats och resulterat i flera utvärderingsstudier av insatserna. Ändå fortsätter placeringarna i samhällsvården att öka (Socialstyrelsen, 2008; 2012).

¹ Ett familjehem är ett enskilt hem som tar emot barn för vård och fostran på uppdrag av socialnämnden (SFS, 2001:453) *socialtjänstlagen*, SoL. Ett HVB är ett hem inom socialtjänsten, vars verksamhet bedrivs yrkesmässigt och tar emot enskilda personer för vård eller behandling (SFS, 1990:52) *Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga*, LVU.

2. Problemformulering

Rollen som socialsekreterare innebär ständig kontakt med klienter. En definition av socialsekreterarens position har beskrivits som ”street level bureaucrats”. Denna benämning infördes av Lipsky (1980; 2010). Med begreppet gräsrotsbyråkrat syftar Lipsky på socialsekreterarens position som representant för myndigheter i mötet med medborgarna. I dessa möten skapas socialsekreterarens roll. Dilemman uppstår i mötet med klienterna av främst två orsaker, dels för att socialsekreteraren möter medborgaren som människa till människa, dels för att socialsekreterarens handlingsutrymme är begränsat inom organisationens ramar. Handlingsutrymmet påverkas till viss del av organisationens uppdrag, rutiner och professionella tolkningar. Socialsekreterare har stor frihet i sitt arbete samtidigt som de är styrda av lagar och regler. Friheten ligger i hur de väljer att hantera det utrymme som ges (Lipsky, 1980 & 2010; Svensson, m.fl., 2010). Att fatta beslut om människor i svåra livssituationer är komplicerat som aldrig går att standardisera då varje situation är unik. Den information som samlas in i sociala utredningar består inte enbart av objektiva fakta utan har varierande grad av tillförlitlighet (Höjer m.fl., 2012).

Enligt socialtjänstlagen ska socialsekreteraren uttömma alla frivilliga insatser innan denne gör en bedömning om placering i tvångsvård. Ponnert (2007) poängterar även detta i sin avhandling. Författaren menar att frivilliga insatser är en säker åtgärd i socialsekreterarens arbete då det möjliggör för socialsekreteraren att kunna ha fortsatt insyn i familjen. Frivilliga insatser innebär inte insatser enbart i hemmet utan dessa kan även ges i familjehem eller på institution.

Placeringar i samhällsvård har utvärderats av flera forskare. Dessa utvärderingar visar på hur placeringar påverkar den enskilde under och efter placeringen. Ett exempel på en sådan studie är Lagerlöfs (2012) doktorsavhandling som visar att familjehems- och HVB-placerade ungdomar är två missgynnade grupper i samhället, i jämförelse med jämnåriga hemmaboende ungdomar. Grupperna är missgynnade socialt, psykiskt samt ekonomiskt i form av brist på materiella resurser. Dock är HVB-placerade barn mest utsatta i jämförelse med normalpopulation, enligt studien. Många av ungdomarna är negativa till sin vistelse i vården och ger uttryck för att deras vardag präglas av regler och bestämmelser. Sallnäs (2000) poängterar i sin studie att ungdomarna har svårt att klara av institutionsmiljön samt att de känner sig ensamma, övergivna och olyckliga. Å andra sidan visar en studie som Lundström

och Sallnäs (2013, nr.33) har gjort att de flesta barn placerade på familjehem och HVB, var nöjda med sin vistelse under placeringen. Den senare studien visar att alla insatser i samhällsvård inte är negativa. Däremot pekar de flesta forskningsresultat på att insatserna medför negativa konsekvenser för barnet. Här blir frågan, vad socialsekreterare har för alternativ när de har uttömt alla resurser och deras sista utväg blir samhällsvård, som kan vara negativ för vissa barn. Vi kan inte se en lösning utan det som blir viktigt här är att lyfta upp problematiken och vår förhoppning är att på detta sätt uppmärksamma behovet av forskning och nya arbetsmetoder. Enligt Andreassen (2003) föreligger det nämligen en betydande brist på forskning som utvärderar resultatet av insatserna för barn och unga, forskning som belyser sammanhanget mellan insatsprocesser och resultat. Avsaknad av forskning som utvärderar resultaten av en insats leder till att man inte känner till effekterna som skapas av placeringar på institution. Andreassen (2003) poängterar att dessa brister medför att man inte vet vilken insats som är bättre än den andra. Han menar att om en institution ska användas som behandlingsåtgärd bör man försäkra sig om att insatserna är anpassade och drivs enligt metoder som visat på bästa effekt.

Socialsekreteraren har en viktig roll eftersom denne är en länk mellan organisationen och medborgarna, där denne innehar en viss makt att göra bedömningar utifrån sin kunskap. Socialsekreteraren är en myndighetsperson med ett visst handlingsutrymme i sitt arbete, dock ska handlingen hållas inom organisationens ramar. Placeringar är en ingripande handling i den enskildes liv, vilket gör socialsekreterarens arbetsuppgift komplext. Individer som socialsekreteraren kommer i kontakt med i sitt arbete är personer som redan är socialt utsatta, därför är det viktigt att bedömningar utförs med noggrannhet för att minimera utsattheten. Eftersom en bedömning är komplex, vill vi veta vad socialsekreterarnas bedömningar grundar sig på t.ex. vilken kunskap socialsekreteraren använder sig av vid överväganden av en placering? Fokus kommer att ligga på socialsekreterarens handlingsutrymme vid bedömningar samt på dennes kunskapsanvändning. För att besvara våra frågor använder vi följande teoretiska begrepp; människobehandlande organisationer (Hasenfeld, 1983), organisationsperspektivet i form av ”street level bureaucrats”(Lipsky 1980; 2010) och praktisk kunskap i socialt arbete (Olsson, 2009).

2.1 Syfte

Syftet med studien är dels att få förståelse för hur socialsekreterare beskriver sitt handlingsutrymme vid placeringsöverväganden av barn och unga i samhällsvård, dels att förstå socialsekreterarens kunskapsanvändning vid dessa överväganden.

2.2 Frågeställningar

- Hur beskriver socialsekreteraren sitt handlingsutrymme vid placeringsöverväganden av barn och unga i samhällsvård?
- Hur förhåller sig socialsekreteraren till kunskap vid placering av barn och unga i samhällsvård?

3. Bakgrund

Socialnämnden ska arbeta för att barn och unga får växa upp i goda och trygga miljöer. Vid en ogynnsam utveckling ska nämnden i samarbete med hemmen ge det stöd och skydd som behövs för den unge. Insatser för barn och unga regleras i första hand i Socialtjänstlagen, SoL (SFS, 2001:453). Dessa insatser ska helst ske genom samtycke, men det finns situationer eller förhållanden som bedöms allvarliga, där socialtjänsten har till uppgift att ingripa mot föräldrarnas (vårdnadshavare) och barnens (över 15 år) vilja. I dessa situationer placeras barn och unga enligt Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU (SFS, 1990:52). Tvångsinsatserna föreslås av socialnämnden men beslutas av förvaltningsrätten. Utöver att samtycke för insatserna saknas ska kriterierna i 2 och 3 §§ LVU uppfyllas. Enligt 2 § i samma lag ska vård beslutas om det finns grund för misstanke om fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet samt om det finns påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling. Enligt lagen ska det i varje kommun finnas en politiskt tillsatt nämnd som ska styra socialtjänstens och den sociala barnavårdens arbete. Motiven bakom detta är att politikerna ska ha det ekonomiska ansvaret för verksamheten och att inte all makt över ingripande beslut ska ligga i händerna på professionella. Eftersom nämnderna är politiskt tillsatta ska olika värderingar och synsätt vara representerade. Nämnden ska genom sin politiskt valda position bidra med olika värderingar och synsätt. Kommunen har via sin socialnämnd eller motsvarande nämnd det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver, detta regleras i socialtjänstlagen 2 kap. 2 § (SFS, 2001:453).

Ärenden påbörjas hos socialtjänsten via en ansökan om bistånd eller en anmälan. Föräldrar eller barn som fyllt 15 år kan själva göra en ansökan om bistånd. Bistånd kan exempelvis innebära kontaktperson, råd och stöd eller hjälp med att flytta hemifrån. En anmälan kommer däremot in till socialtjänsten från myndigheter, skola samt grannar som misstänker eller vet att ett barn far illa (Socialstyrelsen, 2006). En placering i samhällsvård kan bli aktuell när barnens och ungdomarnas situation inte går att lösa med öppenvårdsinsatser (SFS, 2001:453).²

Enligt socialstyrelsens (2012) lägesrapport *Barn och unga – insatser år 2011*, har 18 359 barn erhållit någon form av heldygnsinsats under 2011. Av dessa barn har 67 procent placerats i familjehem, 27 procent i HVB, 3 procent i HVB särskilt ungdomshem (§ 12 -hem) samt 3 procent i en annan placeringsform. Den vanligaste placeringsformen bland barn och unga är alltså familjehem. Av de barn och unga som berördes av någon insats den 1 november samma år var 72 procent vård enligt SoL och omkring 27 procent vård enligt LVU.

4. Definitioner av centrala begrepp

4.1 Barn och unga

Barnkonventionens första artikel definierar barn som en människa under 18 år (www.unicef.se). Vi kommer att använda oss av orden barn och unga där vi avser alla som är under 18 år.

4.2 Samhällsvård

Begreppet samhällsvård står i denna studie för att barnet på heltid flyttar hemifrån och bor med någon annan än föräldrarna för en kortare eller längre period. Vid sådana situationer träder samhället in i viss utsträckning i föräldrarnas ställe. Samhällsvård omfattar två typer av vård och boende, den ena är institution som omfattar både HVB och § 12-hem. Det andra alternativet är placering i familjehem (SFS, 2001:453).

² Öppenvårdsinsatser är insatser som erbjuds till barn och familjer som har hjälpbehov som kan tillgodoses medan barnet fortfarande bor hemma. Insatsen kan handla om en kontaktperson/kontaktfamilj eller ett individuellt målinriktat program (SFS, 2001:453).

4.3 Socialsekreterare

Vi använder oss av begreppet socialsekreterare istället för socialarbetare därför att vissa socialarbetare saknar myndighetsutövning. Som socialsekreterare är man en tjänsteman som förväntas vara professionell i sin yrkesroll där denne ska ha en kunskapsbas och en säkerhet i sin roll. I denna roll kommer socialsekreteraren i direkt kontakt med hjälpbehövande människor och då utför socialsekreteraren inte bara ett jobb, utan representerar även en organisation. Socialsekreterare har myndighetsutövning som innehåller både makt och ansvar. Myndighetsutövande personer betraktas som en form av maktutövare eftersom de har tolkningsföreträde (Svensson, m.fl., 2010).

4.4 Övervägande

Med övervägande menas att socialsekreteraren utifrån sin professionella tolkning samt organisationens rutiner och regler har kunnat avgöra vad som är bäst för ett barn. Socialsekreterarens övervägande leder till en bedömning, som sedan ligger som grund för den slutliga beslutet.

4.5 Kunskap

Enligt Eliasson-Lappalainen (2006) handlar socialt arbete ofta om att möta och ge stöd åt människor i olika svåra situationer. I och med svårigheterna som socialarbetaren kommer i kontakt med kräver arbetet att man som socialarbetare kunna lagar, regler och förordningar. Eftersom utredningen utgör en grund för beslut blir kunskapsskapandet i socialt arbete en ständig interaktion mellan teori och praktik. Eliasson-Lappalainen (2006) menar att både som forskare och yrkesutövare med uppdrag att hjälpa och ta omsorg om andra människor, behöver man kunskap som man tillägnar sig genom att läsa, lyssna, lära av andra och även ur praktiken. Enligt författaren teoretisk kunskap och praxiskunskap utgör olika vägar till kunskap, men att båda är nödvändiga och kan komplettera och befrukta varandra.

5. Tidigare forskning

I detta kapitel presenteras forskning om socialsekreterarens handlingsutrymme och forskning om vilken kunskap som används av socialsekreteraren vid bedömningar.

5.1 Möjligheter och hinder i rollen som socialsekreterare

Thams (2008) avhandling baseras på fyra delstudier där hon har undersökt socialsekreterarnas förutsättningar i utförandet av sitt arbete i enlighet med den professionella kunskap de har. Fokus ligger på personer som arbetar med utredningar på socialtjänstens barn- och familjeavdelning. Studien visar att socialsekreterarna upplever höga krav i arbetet: övertidsarbete, ärendemängd och inlärningskrav, d.v.s. svåra arbetsuppgifter som kräver nya kunskaper och färdigheter. Dock framkommer det även att socialsekreterarna får det stöd de behöver av arbetsledarna, men att de upplever att de sällan får någon uppskattning för sin arbetsprestation. Tham (2008) menar att socialsekreterare har ett begränsat handlingsutrymme i utredningsprocessen på grund av den rättsliga reglering av arbetet samt tidspress. Studien visar även att socialsekreterarna upplever högre besluts kontroll, vilket innebär ett större handlingsutrymme där de har möjlighet att påverka olika aspekter av arbetet.

Östberg (2010) har gjort en studie om anmälningar och ansökningar, vars syfte var att beskriva och analysera sorteringsarbetet som grundar sig i socialsekreterarnas bedömning. Författaren poängterar vikten av barnavårdutredningar som ett avgörande verktyg om en barns situation behöver ingripande eller inte. Socialsekreterarna har lagstiftningen att stödja sig på i arbetet men trots det menar Östberg (2010) att varken lagstiftningen eller vetenskapen ger tillräcklig vägledning. Det finns nämligen flera faktorer som påverkar socialsekreterarens bedömningar såsom erfarenhet och etik. Östberg (2010) kom fram till att resursbrist som insats- och ekonomiska resurser är faktorer som påverkar socialsekreterarens bedömning. Författaren poängterar att resursdimensionen är något givet som den enskilde socialsekreteraren inte kan påverka. Författaren påvisar även att regler i organisationen såsom organisationens riktlinjer är faktorer som påverkar den enskildes handlingsutrymme. Detta är ett sätt för förvaltningsledningen och den politiska ledningen att styra socialsekreteraren. Lagstiftning som en begränsning kan däremot vara till fördel, enligt författaren. Med lagens ramar blir det enkelt att sortera om en individ har rätt till hjälp eller inte, vilket innebär tidsbesparing för socialsekreteraren.

5.2 Kunskap i socialsekreterarens utredningsarbete

Tydén m.fl. (2000) visar att socialsekreterare anser att klienterna, kollegorna och den egna livserfarenheten är de huvudsakliga källorna till kunskapsinhämtning. Dock framkommer det

att den mest frekvent använda kunskapskällan är klientbilden. Det är enbart fem procent av studiepersonerna som använder sig av lagar/förordningar som kunskapskälla vid utredningsarbete. Tydén m.fl. (2000) menar på att socialsekreterare anser att kunskapsutveckling är ett personligt projekt som är kopplat till den egna livssituationen. Studien visar även att socialsekreterarna upplever sig ensamma när det gäller kompetensutveckling, trots att de diskuterar erfarenheter med kollegorna. Socialförvaltningen i studien visar sig ha brist på struktur för kunskapssökande. Däremot har socialsekreterarna ett eget val att söka information, därför blir kunskapsutveckling den enskildes projekt.

Nordlander (2006) påpekar i sin studie att det är svårt att veta var gränsen går mellan vad som är relevant eller icke relevant kunskap i det sociala arbetet. Författaren har tagit del av flera studier, varav en israelisk som bestod av 772 utredningsfall. Studien visade att 24 % av socialsekreterarna använde sig av teoretisk kunskap, 16 % av instrumentell grund och 51 % normativ förklaringsgrund. Nordlander (2006) poängterade att de flesta socialsekreterare tyckte att det räckte med den egna och kollegornas erfarenheter som kompetens. Författaren poängterar att socialsekreterarnas kunskapsanvändning är komplex, i och med att socialsekreterarna har svårt att beskriva vilken kunskap de använder sig av i bedömningarna. Dock har författaren kunnat konstatera att det finns fyra kategorier till vilken kunskap socialsekreterare använder sig av i arbetet. Dessa är:

Normativ kunskapsanvändning – socialsekreteraren motiverar sin bedömning utifrån samhällets normer och värderingar utan forskningsförankring.

Återhållsam kunskapsgörelse – socialsekreteraren redogör inte för sin kunskap i sina beslut, dock menar Nordlander (2006) att detta inte innebär att kunskap inte används.

Teoretisk reflektion – socialsekreteraren har en teoretisk grund i sin slutsats men ingen förankring i varken evidens eller vetenskap, dock hänvisar socialsekreteraren till lagar och förordningar samt reflekterar över sin kunskap i förhållande till fallet.

Instrumentell kunskapsanvändning – bedömningen motiveras inte till någon kunskap utan till framtida situationer.

I en studie av Nilsson och Sunesson (1988) om forskningsanvändning inom socialtjänsten i svenska kommuner, konstateras att forskningens funktioner används beroende på sammanhanget. De kommunala organisationerna har olika strategier för forskningsanvändning. Forskningsanvändning ses i kommunerna som en investering som ska bidra till avkastning, inte som en problemlösare. I en rapport av Dellgran och Höjer (2003) framkommer det att flertalet yrkesverksamma socionomer är positiva till att vidareutbilda sig inom akademien. Samtidigt är de osäkra på hur en sådan utbildning skulle kunna vara utvecklande för socialsekreterarens praktik. Många anser att forskning spelar stor roll för den egna kompetensutvecklingen som socialsekreterare, trots att de värdesatte annan typ av kunskap högre. Majoriteten av socialsekreterarna anser att de håller sig uppdaterade på aktuell forskning inom det område de är verksamma inom. Ändå är det många som inte är tillfredsställda med samspelet mellan praktik och forskning. De saknar spridning av forskningen i organisationen de arbetar inom, samt att det inte finns någon arbetstid för att ta del av nya forskningsrön (Dellgran & Höjer, 2003).

Dellgran & Höjer (2000) poängterar två nivåer av professionalisering, den ena är på kollektiv nivå och den andra på individuell nivå. Dessa nivåer skiljer sig på så sätt att professionalisering på kollektiv nivå nås genom en process av organisering, där kunskap inhämtas från vetenskap. Professionalisering på individuell nivå, kan däremot vara ett uttryck för utveckling och upprätthållande av förmågor och speciella kompetenser som nås via erfarenheter i yrkespraktik och inte inom ramen för den formella utbildningen. På denna nivå får yrkesutövaren förmågor såsom att använda sig av teoretisk och vetenskaplig kunskap i vardagliga situationer. Författarna menar att på det viset talar man om olika kunskapsformer. Dellgran & Höjer (2000) beskriver professionalisering som ett mångfasetterat begrepp som används på olika sätt beroende på vilket teoretiskt perspektiv eller nivå man syftar på.

Enligt Dellgran och Höjer (2000) kan professionalisering även ha en annan betydelse, att bli professionell inom ett ämnes inriktning (en profession) genom att gå en utbildning. De sociala professionerna beskrivs som högutbildade grupper, som fått sin position via legitimerande högskoleutbildningar som då hävdar att dessa är de enda kompetenta som kan utföra vissa samhällstjänster. Socialarbetare är en sådan profession där kunskapsfrågan är central eftersom kunskapshandling präglar deras dagliga arbeten. Med denna legitimitet kan socialarbetare hävda att de har speciell kunskap som är värdefull för samhället (Dellgran & Höjer, 2000).

Sammanfattningsvis tyder forskning vi har funnit på att socialsekreteraren har ett handlingsutrymme, men att den påverkas av olika faktorer såsom resurser och inte minst kunskap. Å ena sidan kan ett stort utrymme för handling innebära kontroll av socialsekreterarna, å andra sidan kan en begränsning av detta utrymme innebära hinder för att denne ska utföra sina arbetsuppgifter. Arbetsuppgifternas komplexitet kräver kunskap samtidigt som tidsbrist är en av resurserna som socialsekreteraren inte har. Detta kommer att vara användbart i studien för att undersöka om vi får annorlunda resultat och om socialsekreterarna själva anser att arbetsuppgifterna är komplexa.

6. Teoretiska utgångspunkter

Vi har valt att använda oss av det organisationsteoretiska perspektivet i form av Hasenfelds (1983) teori om människobehandlande organisationer, Lipskys (1980; 2010) teori om gräsrotsbyråkrat och Johanssons (2007) tolkning av Lipskys teori om gräsrotsbyråkrat. Valet av Johansson (2007) grundas på att han har vidareutvecklat Lipskys teori som vi anser är relevant för en ökad förståelse. Olssons (2009) teori om praktisk kunskap i socialt arbete är ett val som vi har gjort för att kunna redogöra för vad kunskap är. Vi kommer att använda oss centralt av Lipsky (1980 & 2010) och Olssons (2009) teoretiska begrepp som ett analysverktyg för vårt empiriska material. Vi kommer även att använda oss av Svensson m.fl. (2008) för att utöka förståelsen för vad en organisation är samt vad handlingsutrymme innebär för medlemmarna i organisationen. I och med dessa val vill vi göra det enklare för läsaren att förstå det vi vill undersöka.

6.1 Människobehandlande organisation

Hasenfeld (1983) anser att varje organisationsteori omfattar en rad antaganden, ofta outtalade, om organisationernas roll och om relationerna mellan individer och organisationer. Enligt författaren skiljer människobehandlande organisationer sig från andra byråkratiska organisationer genom två viktiga egenskaper. Den första är att de arbetar direkt med och för människor, vilket betyder att människor är råmaterialet i dessa organisationer. Den andra egenskapen är drivkraften som finns hos organisationens medlemmar för att skydda och främja trygghet för de människor de arbetar för. Kontakten å ena sidan sker mellan socialsekreterare och brukare och å andra sidan mellan organisation och brukare. Hasenfeld (1983) menar att organisationens huvuduppgifter är att bedöma, utreda, behandla, bevara och sortera de människor som den kommer i kontakt med. En typisk omständighet för

människobehandlande organisationer är att arbetet i hög grad bygger på värderingar och normer, samt att varje beviljad insats är relaterad till brukaren.

6.2 Organisation, handlingsutrymme och gräsrotsbyråkrat

Utmärkande för en offentlig organisation är att den har organiserats utifrån politiska beslut och har sin grund i lagstiftningen (Svensson, m.fl., 2008). Författarna menar att organisera innebär att ordna och sortera, vilket också handlar om att sätta upp gränser för medlemmarnas handlingsutrymme. Handlingsutrymme formas utifrån både organisationen och dess organisering, samt utifrån de uppfattningar som finns i organisationen. Vad som är möjligt att göra i det sociala arbetet påverkas både av administrativa faktorer och tankemässiga ramar. Sättet att använda det handlingsutrymme som skapas beror delvis på vilken professionalitet man har och på de traditioner som råder, vem man är som person och vad som händer i interaktionen med de människor man möter. Socialsekreteraren ska sammanfoga organisationens uppdrag med medborgarens behov och samtidigt göra så att båda parter uppfattar det som rätt och riktigt. Den specifika kunskap man har med sig och organisationens resurser är det som ska ligga till grund för handlandet. Den enskilda socialsekreterarens handlingsutrymme formas således av uppdragets form, samt av professionella tolkningar, rutiner och traditioner likväl som av socialsekreterarens och brukarens individuella egenskaper och interaktionen mellan dem. Utrymmet kan användas på många olika sätt och erfarenheten hos socialsekreteraren påverkar hur man använder sig av det. Det ligger både en frihet och ett ansvar i hanteringen av detta utrymme (Svensson, m.fl., 2008).

En myndighetsorganisation är en hierarkisk organisation, varje grupp har olika uppgifter och funktioner.³ Personal som har kontakt med organisationens brukare tillhör i allmänhet de nedre delarna i de offentliga hierarkierna som i sin tur ska verkställa det som politiker och högre myndigheter beslutar om (Lipsky, 1980; 2010). Lipsky kallar denna grupp för ”street level bureaucrats”, Johanssons (2007) översättning av ”street level bureaucrats” är gräsrotsbyråkrat. Lipsky (1980; 2010) hävdar att gräsrotsbyråkrater levererar politiska beslut, vilket innebär att de påverkar människors liv genom att fatta beslut om den enskilde. Johanssons (2007) tolkning är att det finns ett förhållande mellan handlingsfrihet och bundenhet i gräsrotsbyråkratin. Detta handlingsutrymme innefattar möjligheten att kunna fatta

³ En hierarkisk organisation är ett system med bestämd maktordning, där makten kommer uppifrån och ner.

beslut som påverkar de insatser brukaren erhåller. Detta innebär för gräsrotsbyråkraten en möjlighet att göra egna bedömningar. Bedömningsförmåga, kompetens och kunskap hos den ansvarige socialsekreteraren spelar roll för hur makten och handlingsutrymmet kommer till användning. Lipsky (1980 & 2010) definierar denna kategori av tjänstemän enligt två kriterier. De har dels direktkontakt med medborgarna i sitt arbete, dels en viss handlingsfrihet i utförandet av arbetsuppgifterna. Enligt Johansson (2007) är direktkontakt ett personligt möte ansikte mot ansikte. Enligt Lipsky (1980 & 2010) använder offentliga myndigheter sig av en hög andel gräsrotsbyråkrater i förhållande till myndighetens totala arbetskraft. Typiska gräsrotsbyråkrater är lärare, poliser, vårdpersonal, och många andra offentliganställda som beviljar insatser och tillhandahåller tjänster. Gräsrotsbyråkrater har stor inverkan på människors liv. De bestämmer huruvida medborgare får statliga förmåner och sanktioner och de övervakar behandlingar som medborgarna får. Här poängterar Lipsky (1980; 2010) att gräsrotsbyråkraten är den förmedlande länken mellan medborgarna och staten. För individer representerar gräsrotsbyråkrater förhoppningen om en rättvis och effektiv behandling.

Lipsky (1980; 2010) förklarar att gräsrotsbyråkratens arbete begränsas av regler, förordningar och direktiv från ovan, eller genom de normer och praxis som finns i organisationen. Däremot har en gräsrotsbyråkrat möjlighet att använda befintliga förordningar för att undvika omständigheter som begränsar deras handlingsutrymme (Lipsky, 1980 & 2010). Enligt Lipsky tar de flesta för givet att arbetet som utförs av tjänstemän på lägre nivå i hierarkin mer eller mindre kommer att överensstämma med vad som förväntas av dem, men att det alltid kommer att finnas en viss glidning mellan order och utförande av ordern. Arbetsledningen har kontroll över medarbetarna, i och med detta blir chefernas roll förknippad med arbetsledningens mål. Gräsrotsbyråkrater känner själva behov av att ha en viss tillsyn, så att de inte förlorar kontrollen och respekten i utförandet av det komplexa arbetet. Johansson (2007) påstår att Lipsky introducerade gräsrotsbyråkratperspektivet för att ifrågasätta den traditionella synen på genomförandet av politiska beslut ”uppifrån-och-ner-perspektivet” där de politiska beslutsfattarna förutsätter att styra dem som ska verkställa beslut om den enskilde. Johansson (2007) menar att Lipskys huvudsyfte var att ställa ett ”nerifrån-och-upp-perspektiv”, vilket Johansson (2007) tolkar som att Lipsky ville framföra att gräsrotsbyråkraten har så stor handlingsfrihet att det är deras handlande som i praktiken bestämmer den offentliga politikens utformning. Lipsky (1980 & 2010) hävdar att gräsrotsbyråkratens arbete begränsas även på grund av resursproblematik, enligt Lipsky är denna problematik något som är olöst i de flesta fall. Johanssons (2007) utgångspunkt utifrån Lipskys syn på gräsrotsbyråkrater är dels att de

har en mängd krav uppifrån i hierarkin, dels att de arbetar med människor, där dessa människor ska förvandlas till ett fall/ärende. Gräsrotsbyråkratens viktigaste kännetecken är arbetet med och relationen till brukaren. Brukaren är både konsumenten och råmaterialet (Johansson, 2007). Detta förklarar Lipsky med att denna grupp av brukare i samhället blir beroende av de insatser myndigheterna erhåller.

Lipsky (1980: 2010) poängterar att gräsrotsbyråkratens arbetsuppgifter är komplexa, vilket innebär tolkning av lagen, riktlinjer eller organisationens instruktioner. För att gräsrotsbyråkraten ska kunna utföra sitt arbete är det viktigt att denne har ett handlingsutrymme. Lipsky tar poliser som exempel, de kan inte gå runt med instruktioner på hur de ska agera i mötet med medborgarna. Arbetet kan även innebära känsliga observationer och bedömningar, därför är det inte möjligt att ta ifrån gräsrotsbyråkraten sitt handlingsutrymme. Enligt Johansson (2007) går det inte att standardisera gräsrotsbyråkraternas arbetsuppgifter eftersom situationerna de möter kan vara olikartade. Detta är även en anledning till att det inte går att kontrollera deras beslut fullt ut. Johansson (2007) menar däremot att diskret kontroll är något man kan åstadkomma. Diskret kontroll innebär att medlemmarna frivilligt begränsar sig till det som organisationen anser som relevant.

6.3 Kunskap i socialt arbete

Enligt Olsson (2009) utvecklar vi kunskaper genom långvarig övning. Utifrån denna uppbyggnad av kunskap som är baserad på personlig praktisk erfarenhet, skapar vi det som inom kunskapsteorin kallas för tyst kunskap, personlig kunskap eller erfarenhetskunskap. Olsson (2009) anser att praktisk erfarenhetskunskap är viktig för att etablera klientkontakt och den kan vara till hjälp för konstruktiv förändring för klienten. Vetenskaplig kunskap behövs för att förstå varför praktikkunskap ibland leder till misslyckanden. Enligt författaren sker kunskapsuppbyggnad i vardagen genom att vi drar slutsatser utifrån någon form av erfarenhet. Olsson (2009) skriver att inom akademien är ofta den kunskap som skapas utifrån regler för vetenskapligt arbete giltigt och tillförlitligt. Dock hävdar författaren att kunskap emellertid inte enbart skapas av vetenskaplig kunskap utan produceras som följeslagare i vår tillvaro, vilket författaren kallar för erfarenhetskunskap. Vidare menar Olsson (2009) att vår förmåga att tänka innebär att vi har möjlighet att skapa abstrakta föreställningar om oss själva, omvärlden och om relationen mellan oss och omvärlden. Enligt författaren har vi en viktig

insikt i att alltid utgår från den kunskap och de föreställningar vi redan har när vi ska lära något nytt. Olsson (2009) poängterar att människor ofta handlar utifrån vardagskunskaper med en stark övertygelse om att göra rätt och vill inte handla utifrån nya teorier. Vidare menar författaren att den enskilde socialsekreterarens erfarenhet och värderingar som denne har med sig kan vara från personlig erfarenhet, uppfostran samt utbildning. Olsson (2009) poängterar att detta inte betyder att socialsekreteraren enbart använder sig av erfarenhetskunskap utan dennes process påverkas av arbetsgruppens eller organisationens föreställningar och regler.

Slutligen vill vi motivera vår val av de teoretiska utgångspunkterna som vi kommer att använda som teoretiska verktyg för resultatet och analysen. De teoretiska begrepp som vi kommer att tillämpa centralt är handlingsutrymme och kunskap. Dessa begrepp redogörs tydligt av teoretikerna Lipsky (1980;2010) och Olsson (2009).

7. Metod

7.1 Förförståelse

Uppsatsstudiens ämnesområde är socialsekreterarens bedömning vid placering av barn och unga i samhällsvård. Socialsekreterarens handlingsutrymme samt hur denne förhåller sig till kunskap och dess användning vid placering av barn i samhällsvård är av intresse för oss. Intresset väcktes utifrån hur olika placeringar i samhällsvård påverkar den enskilde. Under utbildningen till socionom har vi haft diskussioner om att vi ska eftersträva barnets bästa och att vi som socialarbetare ska ha ett barnperspektiv med barnets behov i centrum. Därför har vi tyckt att det skulle vara intressant att veta hur denna strävan kommer till uttryck i praktiken samt om man uppnår barnets bästa alla gånger, i så fall hur detta nås. Vi har inte någon egen praktisk erfarenhet av ämnet om placering av barn och unga i samhällsvård. Intresset för ämnet växte genom att vi har tagit del av den forskning som finns, vilket motiverade oss till att utforska ämnet ytterligare.

7.2 Vetenskapsteoretisk ansats

Utifrån denna studie vill vi få förståelse för socialsekreterarens handlingsutrymme samt dennes kunskapsanvändning vid bedömning av placeringar av barn och unga i samhällsvård. I och med detta valde vi hermeneutiken till vår vetenskapsteoretiska utgångspunkt.

Hermeneutik kommer från det grekiska ordet hermeneuein, som betyder tolka eller uttolka.

Hermeneutikens uppgift är att framlägga vad förståelse är. Förståelse i hermeneutiken innebär att man tolkar andras mening av verkligheten (Thomassen, 2012). Larsson m.fl. (2007) anser att förförståelse är viktig vid en undersökning där man vill förstå någons handling. Syftet med synsättet är att förstå en texts mening, texten uppkommer till exempel efter att man transkriberar en inspelad forskningsintervju, det är därefter som texten blir ett föremål för tolkningar. Vi har använt oss av abduktion, som är en kombination av ett induktivt och deduktivt synsätt (Larsson, m.fl., 2007). Ett induktivt synsätt kan innebära observationer som sedan skapar en teori och ett deduktivt synsätt skapar hypoteser utifrån teori. Abduktion utgår däremot ifrån empiriska data där teoretiska perspektiv beaktas. Användandet av en teori gör det möjligt för forskaren att upptäcka vissa mönster i empirin som inte skulle vara möjliga att finna annars (Larsson, m.fl., 2007). Det teoretiska perspektivet i vår uppsats har gjort det möjligt för oss att förstå och tolka socialsekreterarens verklighet samt ökat vår förståelse i ämnet, vilket är en viktig poäng vid forskning som utgår ifrån det hermeneutiska synsättet.

7.3 Litteraturanskaffning

Litteratur i form av böcker, doktorsavhandlingar, vetenskapliga tidskrifter samt elektroniska källor söktes i Linnéuniversitetets bibliotekskatalog. De databaser som vi har använt oss av har varit Social Services Abstracts, OneSearch, LIBRIS, LNU - Artikelsök, SwePub och även Google. För att kunna hitta material till vår studie har även referenser från andra studier, avhandlingar och litteratur använts. Syftet med vald litteratur, avhandlingar, artiklar och elektronisk källa var att vi ville få djupare förståelse om ämnet och därmed kunna utveckla vår kunskap för att lättare kunna uppnå vårt syfte med studien och studiens frågeställningar.

7.4 Urval och avgränsningar

Kriterier för att delta i denna studie var att personerna ska ha jobbat eller jobbar på individ- och familjeomsorgen samt att de har erfarenhet av att placera barn i samhällsvård.⁴ Valet av målgrupp berodde på att det är på individ- och familjeomsorgen man gör bedömningen om en placering av barn och unga i samhällsvård blir aktuell eller inte. Vi har därför valt att utgå ifrån ett målinriktat urval som har inneburit att vi valde intervjupersoner som var relevanta för våra forskningsfrågor (Bryman, 2011). Vi hade kunnat välja socialchefer och även politiker.

⁴ Individ- och familjeomsorgen är en organisation som har det yttersta ansvaret för människor i utsatta situationer. Organisationen är en del av socialtjänsten.

Vi valde att inte göra det med tanke på att vi ville få insyn i den direkta kontakten som sker mellan socialsekreteraren och den enskilde medborgaren. Men samtidigt är vi medvetna om att det är socialchefer och politiker som verkställer socialsekreterarnas bedömning. Socialchefer och politiker bestämmer även hur resurser fördelas, ger riktlinjer och vägleder organisationen. Tillgängligheten var en faktor för vilka vi valde att intervjua, ett sådant urval kallas för bekvämlighetsurval (Bryman, 2011). Detta val blev relevant för oss i och med de svårigheter vi hade med att få tag på intervjupersoner, vilket gjorde att urvalet blev både målinriktat och utifrån bekvämlighet. Vi är medvetna om att det kan finnas risker med ett sådant urval. Bekvämlighetsurval innebär att man väljer de personer som finns till hands. Detta innebär att man som forskare riskerar att inte kunna säkerställa att intervjupersonerna har relevant kunskap och erfarenhet i ämnet samt att de kan sakna en god förmåga att uttrycka sig. Dessa risker motverkar vi genom att använda oss av ett målinriktat urval.

7.5 Intervju tillvägagångssätt

Utifrån studiens syfte och frågeställningar sammanställde vi ett informationsbrev (bilaga 1) och en intervjuguide (bilaga 2). Inledningsvis tog vi kontakt med socialsekreterare i närliggande kommuner, där de flesta tackade nej. Därefter tog vi kontakt med några kommuner i södra Sverige. När vi inte fick svar ringde vi för att påminna om vår förfrågan. Vid första kontakten med kommunerna skickade vi informationsbrevet. Sammanlagt kontaktades ett 40-tal kommuner och ett 50-tal socialkontor. Ett 30-tal socialkontor har inte hört av sig trots påminnelser och 12 socialkontor tackade nej till erbjudandet.

Studien baseras på intervjuer med nio socialsekreterare, representanter från sju kommuner i fyra olika län. Genom dessa sju kommuner fick vi tag på tio socialsekreterare, en av intervjupersonerna fick vi tag på genom tips från en annan intervjuperson. Denna metod innebär att en person kontaktas som i sin tur lämnar tips på andra personer som kan tänkas ingå i studien (Thomsson, 2002). En av intervjupersonerna gick sedan inte att kontakta, då valde vi att utgå från de nio socialsekreterare vi hade fått samtycke från. Bortfallet uppstår när intervjupersoner väljer att inte intervjuas av olika orsaker (Bryman, 2011). Arbetets komplexitet kan vara orsaken till att socialsekreteraren hade svårt att sätta ord på det denne utförde i sitt arbete.

7.6 Datainsamlingsmetod

Vi har valt att använda oss av kvalitativ forskningsmetod eftersom den är tolkningsinriktad, där tonvikten ligger på att förstå hur individen tolkar sin verklighet (Bryman, 2011). Avsikten med studien är att få en förståelse för socialsekreterarens bedömning vid placering av barn och unga i samhällsvård utifrån dennes handlingsutrymme samt kunskapsanvändning. I och med detta blir deltagarens uppfattning och tolkning avgörande (Larsson, m.fl., 2007). En nackdel med denna metod är att det begränsade antalet individer som deltar i studien gör att forskaren får svårigheter med generalisering av materialet. Avsikten för oss i denna studie är inte att generalisera utan vi vill, dels få en djupare förståelse för hur socialsekreterare beskriver sitt handlingsutrymme vid placeringsöverväganden, dels förstå vilken kunskap socialsekreteraren använder sig av vid dessa överväganden. Utifrån detta kan vi konstatera att erfarenheter som vi har fått från intervjupersonerna kan vara användbara i andra sammanhang. Vi är medvetna om att studien i viss utsträckning bygger på våra uppfattningar om vad som är viktigt eller betydelsefullt. Deltagarnas perspektiv på vad de uppfattar som viktigt är en betydelsefull aspekt, intervjuarens intresse ligger på att få fram intervjupersonernas uppfattning. Den kvalitativa forskaren strävar efter en förståelse av beteenden, värderingar och åsikter i termer av den kontext där undersökningen genomförs. I och med detta blir strävan efter att uppnå deltagarnas beskrivning av vikt för oss i denna studie (Bryman, 2011). Kvalitativa intervjuer kräver också ett samspel mellan frågeställaren och informanten, där intervjuaren behöver ha nödvändig kunskap om ämnet för att uppnå god kvalitet (Kvale & Brinkmann, 2009). Innan vi utförde våra intervjuer sökte vi nödvändig kunskap om ämnet för att få en bra utgångspunkt och en bättre förståelse. Utifrån den kunskapen kom vi fram till intervjufrågorna. Intervjufrågorna framställdes med noggrannhet, vi diskuterade olika frågeställningar för att få ut mesta möjliga av intervjuerna. Den kunskap vi hade funnit om ämnet innan vi genomförde intervjuerna har underlättat för oss att bättre förstå det våra intervjupersoner berättade. Tanken bakom denna metod är något som vi har fått nytta av.

7.7 Semistrukturerad intervju

Utifrån den kvalitativa forskningsmetoden finns det olika sätt att besvara våra forskningsfrågor. I studien valde vi att använda oss av den semistrukturerade intervjumetoden. Semistrukturerad intervju är öppen och flexibel på det sätt att intervjupersonen kommer att kunna formulera sina svar på sitt eget sätt. En fördel med denna metod var att vi fick möjlighet att ställa följdfrågor som inte fanns med i vår intervjuguide (Bryman, 2011). Det var

viktigt att undvika slutna frågor, då detta hade påverkat studiens resultat, eftersom intervjuens tonvikt ligger på hur intervjupersonerna uppfattar våra frågor. Vi har under en av våra intervjuer stött på svårigheter som framkom i vår tredje intervju. Svårigheten var att intervjupersonen ansåg att frågorna var för breda och menade att det var omöjligt att ge ett konkret svar. För att säkerställa detta har vi frågat de resterande sex intervjupersonerna om de ansåg att frågorna var för breda, där svaret var nej. Socialsekreterarna visade sin medvetenhet om att själva ämnet inte är lätt.

7.8 Genomförandet av intervjuerna

Grundtanken var att var och en av oss skulle genomföra fem intervjuer. I och med ett bortfall tog en av oss fem intervjuer och den andra fyra intervjuer. Var och en av oss ansvarade för genomförandet av intervjuerna samt inspelning och transkribering. Sju av intervjuerna genomfördes per telefon och två utfördes på plats. Denna metod för utförandet av intervjuerna har underlättade för oss eftersom vi skulle intervjuar nio socialsekreterare som kom från sju olika kommuner utspridda i fyra olika län. Intervjuer per telefon kan dock innebära både för- och nackdelar. En fördel var att personer vi ville intervjuar är myndighetspersoner som är svåra att få tag på, i och med telefon intervjuer blev utförandet av intervjuerna genomförbart. Ytterligare en fördel var att vi genom denna metod sparade på resurser som tid och pengar. Nackdelen med att göra telefonintervjuer var att vi inte kunde se våra intervjupersonens reaktion på frågorna vi ställde. Detta leder till att vi inte kan se reaktionen på frågorna eller om de har svårt att förstå frågorna, vidare blir det även svårt att veta när personen är klar med sitt svar. En annan nackdel med telefonintervjuer är att tekniska svårigheter kan uppstå i form av störningar i samband med inspelningen (Bryman, 2011). Detta råkade vi ut för vid ett tillfälle då intervjupersonen inte hördes bra, bad intervjuaren att intervjupersonen skulle upprepa svaret. Däremot framkom svårigheter med transkriberingen av vissa intervjuer då det var svårt att höra något ord i ett sammanhang, och då valde vi att skriva det i citaten.

Vi vet att vi hade kunnat göra intervjuerna tillsammans, där en ansvarar för att ställa frågor och den andra är med för att säkerställa att inga frågor missuppfattas eller om den andra skulle missa något. En av orsakerna till denna fördelning var att vi ansåg att det skulle vara förvirrande, och även obekvämt för den som blir intervjuad per telefon att ha två intervjuare på andra sidan linjen. Tidsbristen var också en orsak till fördelning eftersom vi var beroende av att vissa socialsekreterare kunde medverka under vissa tider. I dessa situationer var vi

tvungna att hålla i var sin intervju under samma tidpunkt. Var och en av oss valde att göra en av intervjuerna på plats genom att åka till intervjupersonen där denne var verksam. Vi anser att det inte har varit stor skillnad på svaren vi har fått utav personer vi intervjuade på plats och de svar som vi har fått via telefonintervjuerna. Skillnaden var att intervjuerna vi gjorde på plats var längre än telefonintervjuerna. Längden på de två intervjuerna som utfördes på plats har varit 45 minuter upp till en timme. För resterande sju telefonintervjuer har längden varierat, från 25 minuter upp till en timme. Intervjulängden varierade beroende på olika faktorer, dels beroende av vad socialsekreteraren ansåg som viktigt, dels vad denne valde att förmedla. Vi uppfattade att de svaren vi fick var lika uttömmande oberoende av om intervjun genomfördes på plats eller via telefon. Telefonintervjuerna genomfördes hos respektive författare där vi hade telefonen på högtalaren och sedan spelade vi in intervjun med en inspelningsapparat. Innan vi påbörjade intervjuerna informerades vi intervjupersonen om att vi hade telefonen på högtalaren och att vi spelade in intervjun.

7.9 Analys tillvägagångssätt

Teorin och tidigare forskning har varit analysverktyg för den insamlade materialet. Genom att skapa kopplingar mellan teorin, tidigare forskning och empirin har vi kunnat sammanställa det resultat som vi har presenterat. Vi använder oss mestadels av Lipsky (1980; 2010) och Olssons (2009) teori i analysen av resultatet. En del av tidigare forskningen använder vi för att få förståelse samt kunna lyfta upp det som socialsekreterarna berättar. Efter transkriberingen av intervjuerna läste vi in oss på materialet ordagrant, samt markerade de delar som vi ville använda oss av i analysdelen. Därefter påbörjade vi arbetet med analysen genom att först diskutera vad våra intervjupersoner sagt och därmed jämföra deras svar med varandra. Vi valde att presentera analysen under två teman. Citaten som vi ansåg som relevanta och som visade tydligt på det vi ville poängtera ligger som grund för vår analys. Vi valde att presentera citaten beroende på vilken tema den tillhörde, under en resultat del har vi valt att beskriva citaten och sedan analysera den. I vissa citat förekommer markörerna (...) och /.../. Markören (...) betyder att intervjupersonen har varit tyst under någon sekund innan denne har presenterat ett färdigt svar. Markören /.../ är för att visa att vi har klippt i citatet, antingen i början av citatet eller när vi tagit bort delar av ett stycke. Förkortningar i form av SoL, *Socialtjänstlagen* och LVU, *Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga* är något vi använder oss av. Vi har även använt oss av begrepp som brukare och klient, där vi fortfarande menar den som erhåller en insats av staten eller myndigheter. Genom diskussioner har vi varit

delaktiga i analys processen, vilket har bidragit till en slutdiskussion där vi tillsammans har diskuterat hela uppsatsen.

7.10 Arbetsfördelning

Vi diskuterade och studerade ämnet tillsammans, utifrån dessa diskussioner bestämde vi vad vi skulle undersöka, vilket material vi skulle söka samt vilka intervjupersoner som skulle bli aktuella. När vi hade det material vi behövde och efter att intervjuguiden var färdig så ringde båda två runt och kontaktade olika kommuner för att söka intervjupersoner. När materialet var sammanställt och intervjuerna var färdigtranskriberade, diskuterade vi vilket material som var relevant för vår resultatanalys. Vi har medvetet valt att ha ett gemensamt ansvar och delaktighet för uppsatsens alla delmoment förutom utförandet av intervjuerna där var och en av oss ansvarade för utförandet samt transkriberingen.

7.11 Etiska överväganden

Informerat samtycke är en etisk riktlinje som vi har förhållit oss till under hela processens gång. Detta innebär att vi berättade för intervjupersonerna om syftet med vår uppsats, undersökningens upplägg, vilka risker och fördelar som kan finnas med att ställa upp som intervjuperson samt att deltagandet var frivilligt och att intervjupersonerna hade rätt att när som helst avsluta sin medverkan (Kvale & Brinkman, 2009). För att skydda intervjupersonernas identitet gav vi dem fiktiva namn (Kvale & Brinkman, 2009). Vi behandlade och kommer att behandla våra intervjupersoners identitet med försiktighet så att den inte röjs. Detta försäkrar vi genom att förhålla oss till Forskningsrådets etiska fyra principer (Socialhögskolan LU, 2011). Inga delar av undersökningsmaterialet har undanhållits för intervjupersonerna, vi har även bekräftat att materialet används enbart i forskningsändamål. I informationsbrevet poängterades att de intervjupersoner som väljer att medverka i vår undersökning har rätt att själva bestämma hur länge och på vilka villkor de vill medverka. Intervjupersonerna tillförsäkrades största möjliga anonymitet, genom att vi avidentifierade dem samt även vilka kommuner dem tillhörde. Vi har inte kunnat märka av några etiska problem under studiens process.

7.12 Trovärdighet och tillförlitlighet

Enligt Bryman (2011) finns två grundläggande kriterier för bedömning av kvalitativ undersökning, nämligen trovärdighet (validitet) och tillförlitlighet (reliabilitet). Inom

kvalitativa studier kan man inte bedöma tillförlitligheten med siffror. Validitet och reliabilitet i studier med kvalitativ inriktning handlar om att kunna beskriva att man har samlat in och bearbetat data på ett konsekvent och pålitligt sätt (Bryman, 2011). Efter genomförandet av intervjuerna och innan utskriften av intervjuerna bestämde vi att allt som var av relevans för undersökningen ordagrant ska transkriberas, detta med tanke på att öka reliabiliteten. Samtidigt kritiserar Daneback & Månsson (2008) att det har visat sig att utskriften inte alltid överensstämmer med det faktiskt sagda och att det är svårt att göra en utskrift helt rättvis då talspråket är mer flytande. Ett tillförlitlighetsproblem är att intervjusituationen är asymmetrisk eftersom en av parterna (forskaren) styr situationen genom att bestämma innehållet och begränsar svaren till målet med studien. I vårt fall valde vi att lämna utrymme för intervjupersonerna och inte begränsa dem allt för mycket i berättandet. Som forskare gäller det att ha i åtanke att det finns flera tolkningsmöjligheter än den egna (Andersson & Swärd, 2008). Vi är medvetna om att det material vi har tolkat kan tolkas och uppfattas på olika sätt beroende på olika faktorer som kan spela roll i olika sammanhang. Reliabiliteten har blivit starkare då vi fick relativt lika svar på våra frågor från våra intervjupersoner, detta har stärkt vår empiri. Samtidigt är vi medvetna om att vår empiri inte är tillräcklig för att kunna generalisera resultatet. Men vi kan använda oss av empirin för att kunna få en djupare förståelse av problematiken.

8. Resultat och analys

Resultatet har delats upp i två huvuddelar utifrån våra frågeställningar:

Socialsekreterarens handlingsutrymme vid placeringar och socialsekreterarens kunskapsanvändning. Sex av våra intervjupersoner är utbildade socionomer (Morgan, Pia, Frida, Anette, Yvonne och Emma) och de andra tre intervjupersonerna (Sara, Carin och Gun) hade ingen socionomutbildning utan hade kommit in i arbetet genom andra högskoleutbildningar. Arbetstlivserfarenheten hos de intervjuade varierade, från två upp till 30 år. Intervjupersonernas namn är fingerade.

Frågeställningar som utgör studiens utgångspunkt är:

- Hur beskriver socialsekreteraren sitt handlingsutrymme vid placeringsöverväganden av barn och unga i samhällsvård?
- Hur förhåller sig socialsekreteraren till kunskap vid placering av barn och unga i samhällsvård?

8.1 Socialsekreterarens handlingsutrymme vid placeringar

Vid intervjuerna var de intervjuade eniga om att lagstiftningen styrde dem vid placeringsöverväganden. De ansåg att en placering kan bli aktuell om föräldrarna inte kan tillgodose barnets behov eller när barnets beteende är skadligt för barnet själv och för dennes omgivning 2 och 3 §§ LVU (SFS, 1990:52). Intervjupersonerna förklarade att när behov föreligger börjar man se efter om nätverket kan vara till hjälp. Om det inte finns ett sådant erbjuds öppenvårdsinsatser, och när dessa insatser har uttömts kan det bli aktuellt med en placering:

”Ja, (...) barn ska placeras i samhällsvård när en genomförd utredning har visat att det inte finns några alternativ. När nätverket har uttömts och det finns inga andra möjliga alternativ och utredningen har visat att det brister i hemmiljön eller kanske i barnets eget beteende. Det beror på vad problematiken gör gällande.” (Morgan)

I de bedömningar som socialsekreteraren gör, verkställer denne genom lagstiftningen beslut som högre politiker har reglerat (Lipsky, 1980; 2010). En konsekvens av detta blir att socialsekreterarens handlingsutrymme begränsas. I det som Morgan beskriver i citaten ovan blir en placering aktuell när utredningen visat på att det inte finns andra alternativ. Dock

inleds och skrivs utredningarna av socialsekreterarna. Det är även de som avgör vilket material som ska samlas inför en utredning:

” / ... / det gör vi ju i själva utredningen / ... / där vi har bestämt vilka områden vi ska utreda och sen gör vi en analys och en bedömning och det gör vi utifrån barnens behov och föräldrarnas förmåga och resurser i omgivningen. ” (Gun)

Enligt det intervjupersonerna beskriver så tyder det på att lagstiftningen är en begränsning av deras handlingsutrymme i utredningsarbetet, dock kan vi uppleva i det de berättat att det finns ett visst handlingsutrymme. Detta utrymme blir tydligt när socialsekreteraren samlar material inför utredning, då denne får själv välja vilket material den anser som viktig och som sedan ska vara grundläggande i utredningen. Detta innebär att det finns utrymme för tolkningar och eget handlande vid placeringsöverväganden, där socialsekreteraren ska ha uttömt alla resurser innan denne bedömer att en placering blir aktuell. Innan socialsekreteraren beviljar någon insats så har denne gjort en bedömning om att ett barn har en påtaglig risk att skadas, eller om föräldrarna inte har en tillräcklig förmåga att ge barnet den omsorg det behöver. Här kan lagstiftningen vara en begränsning i handlingsutrymmet, men den ger även utrymme för tolkning. Tolkningsutrymmet ger socialsekreteraren ett handlingsutrymme, eftersom det är socialsekreteraren som tolkar barnets situation och det är socialsekreteraren som bedömer den påtagliga risken för barnets utveckling samt föräldrars förmåga. Detta uttrycker Pia så här:

”Good enough, tillräckligt bra. / ... / Med tillräckligt bra det är ju godtyckligt faktiskt, det kan jag erkänna för att det är en bedömning. Alltså man bedömer, är det bra nog att inte barnet tar skada” (Pia)

Socialsekreterarna beskrev ännu en begränsning eller snarare en svårighet vid placeringsöverväganden nämligen att bedömningarna de gör är svåra samt att de skiljer sig från fall till fall. Flera socialsekreterare berättade att det inte finns någon mall som vägleder dem i deras arbete. De menade att varje ärende är unikt och bedöms därför individuellt:

”Det är inte lätt, utifrån att det finns ingen mall som säger att när det här och det här händer då kan ni göra så här. Utan eftersom vartenda ärende och varenda barn och familj ser olika ut. Olika bekymmer, olika styrkor, olika nätverk. Det blir alltid individuella bedömningar. ” (Frida)

Arbetsuppgifternas komplexitet gör att bedömningarna bör ske tillsammans med arbetsgruppen. Komplexiteten som intervjupersonerna beskriver överensstämmer med det som Lipsky (1980; 2010) poängterade, nämligen att socialsekreterarnas arbetsuppgifter är svåra. Svårigheter och variationen i arbetet är något som kräver handlingsutrymme, därför hade det varit omöjligt för socialsekreterarna att utföra sitt arbete om organisationen inte gett dem utrymme för tolkning. Lagstiftningstolkning är en viktig del av socialsekreterarnas arbete, eftersom variationen av ärenden gör det omöjligt att standardisera socialsekreterarnas arbetsuppgifter (Lipsky, 1980 & 2010; Johansson, 2007). Flera av socialsekreterarna berättade att de inte är ensamma vid bedömningar av placering. Vissa nämnde att de hade en medhandläggare medan andra diskuterade ärendet med sina arbetsgrupper och även arbetsledningen:

”I varje enskilt fall så diskuterar man tillsammans med arbetskamrater eller arbetsledare: är det här grunder för placering? Vad kan vi göra för att undvika placering? / ... / en svårighet kan vara att man inte har med sig arbetsledare eller chefer / ... /.” (Anette)

Socialsekreterarna berättar att svårigheten uppstår inte enbart för att fallen kan variera utan även att placering av barn är känsligt. De menar att placeringar är känsliga både för föräldrar, barn och även för socialsekreterarna. Morgan beskrev att det är svårt för myndighetspersoner att förklara för föräldrarna att de inte är lämpliga. Socialsekreteraren menar även att det inte är lätt att förklara för barnen att de ska bli placerade bortom sitt nätverk. Detta blir även tydligt i det Anette beskriver, att hon ständigt har diskussioner med arbetsgruppen, om det föreligger grunder för en placering. Diskussionerna visar på att det är viktigt att socialsekreterarna gör en säker bedömning som i sin tur resulterar i säkerhet för den enskilde. Detta är något som även Lipsky (1980; 2010) poängterar. Diskussionerna i arbetsgruppen kan utgöra en begränsning av det egna handlingsutrymmet. Genom arbetsledningens påverkan utgör organisationen en diskret kontroll av sina medarbetare. Någon annan kontroll är svår att införa eftersom ärendena är varierande (Johansson, 2007). Diskussioner som socialsekreterarna för kan vi även tolka som att det handlar om medvetenhet om bedömningars svårighet och dess inverkan på andras liv (Lipsky, 1980; 2010), särskilt för barnen. Därför kan det vara så att diskussionen är till för att socialsekreterarna vill att i den mån det går uppnå ett välgrundat beslut. Det kan även handla om att socialsekreterarna inte vill stå ensamma med

beslutsansvaret och därför blir det viktigt att dela ansvaret med andra. När arbetsledningen inte är tillgänglig upplevs det som svårt:

” / ... / placering och omhändertagande av ett barn är väldigt stort ingrepp i familjen. Och därför så måste våra bedömningar vara så konkreta och beskrivna på ett sätt som är väldigt tydligt. ” (Sara)

Flera av socialsekreterarna upplever svårigheter i avgörandet om vad som är bäst för barnet. Barnets bästa är det som socialsekreterarna ser över i sina utredningar, där frågor om vad som är bäst för barnet är återkommande. Vad som är bäst för barnet är något som socialsekreterarna bedömer i mötet med barnet och barnets familj. I dessa möten sker det ständigt reflektioner om barnets behov blir tillgodosedda eller inte, samt om situationen hindrar barnets utveckling. Om dessa behov inte blir tillgodosedda tittar socialsekreteraren på kriterier som är reglerade i lagstiftningen och kan därmed erbjuda insatser.

” / ... / svårigheten kan vara att (...) man vet att man vill placera ett barn men man just nu inte har ett familjehem då är det en svårighet, en praktisk svårighet i bedömningen. / ... / man kan inte säga att man inte placerar det här barnet för att vi inte har familjehem men ibland kan det hända att man avvaktar, väntar lite för att just nu finns det ingenting. Svårigheten i sig själv är det här barnets bästa? kan man göra på något annorlunda sätt? ” (Anette)

Ovanstående citat belyser både svårigheten med barnets bästa och även resursbristen som flera av socialsekreterarna berättade om. Resursbristen tyder på att socialsekreteraren måste både eftersträva barnets bästa, men även ta hänsyn till resurserna som finns inom organisationen. Resursbristen innebär en begränsning i socialsekreterarnas handlingsutrymme i utförandet av sina arbetsuppgifter. Bristen i form av resurs är något som påverkar vilka insatser barnet får, vilket blir tydligt i det Anette berättar (Lipsky, 1980; 2010). Resursbristen är även något som alltid kommer att finnas säger Morgan:

” / ... / Det är alltid en resursfråga, det kommer alltid att vara / ... / .”
(Morgan)

Detta är i enlighet med det Lipsky (1980; 2010) säger, att resursproblematiken kommer alltid att vara olöst i organisationer som socialtjänsten. I det som både Morgan och Anette berättar får vi en förståelse för ännu en begränsning för socialsekreterarnas handlingsutrymme.

Utrymmet för handling begränsas när det inte finns sådana resurser som socialsekreteraren behöver för att kunna göra det som verkligen är bäst för barnet, vilket regleras i lagen. Dock kan resurserna se olika ut beroende på vilken organisation och kommun. Här verkar det som om organisationen lämnar ansvaret på socialsekreterarna. Om resurserna inte finns, hur kan socialsekreterarna tillmötesgå barnets bästa? Detta tolkar vi som att socialtjänsten inte lämnar möjlighet för socialsekreteraren att eftersträva barnets bästa fullständigt. Även om resursbristen som vi nämner här kan vara ett hinder för socialsekreterarens handlingsutrymme så fortsätter socialsekreteraren att hitta lösningar för den enskilde. Detta gör socialsekreterarna genom att matcha barnens behov med de insatser som socialsekreteraren har befogenheter över och som finns tillgängliga. Gun beskrev att ”snabba ryck”, alltså akuta omhändertaganden, är svårast. Därför att det leder till att socialsekreteraren måste hitta ett familjehem snabbt och denna familj ska matcha barnets behov.

”Jag tycker att det svåraste är att det oftast är så snabba ryck. / ... / Man får vara glad att man hittar någon så det här med matchning blir lite komplicerat när det är så bråttom.” (Gun)

Socialsekreterarna har en hög arbetsbelastning i sitt arbete. Detta är någon som även Tham (2008) poängterade. Belastningen blir allt tydligare i det som våra intervjupersoner beskriver, både utifrån lagstiftning och organisationens resurser, och inte minst de förväntningar som medborgarna har på dessa socialsekreterare (Lipsky, 1980; 2010).

8.2 Socialsekreterarens kunskapsanvändning

Socialsekreterarnas yrkesroll kräver att denne har kunskap inom sitt område (Svensson, m.fl., 2010). Genom professionen uppnår socialsekreteraren en expertroll (Dellgran & Höjer, 2000). Expertrollen är något som förväntas av socialsekreteraren eftersom denne kommer i kontakt med socialt utsatta människor. Utifrån våra intervjupersoners svar ser vi att socialsekreterarna har kompetens inom ämnet placeringar, där de visar på en stor medvetenhet om att det är lagstiftning som de ska följa och att lagen kräver att utredningarna som socialsekreteraren utför skall handla om barnets bästa. Något som våra intervjupersoner

poängterade var att varje fall är unik och i varje fall ser man efter vilket behov som krävs. Socialsekreterarna menar att den avgörande kunskapen i en utredning är hur barnets situation ser ut och vilket behov denne har. Utifrån detta ska socialsekreteraren bedöma om barnets situation är påtaglig för att barnet kan komma att skadas eller om situationen bli ett hinder för dennes utveckling, då påbörjar socialsekreteraren en utredning för att säkerställa vilken insats som behövs för att säkerhetsställa barnet en trygg uppväxt. När vi frågade om när en placering blir aktuell fick vi dessa svar:

” / ... / om utredningen visar att det finns påtaglig risk för barnets hälsa och utveckling, att det kommer till skada om det är kvar med den föräldern eller är kvar i den miljön eller fortsätter att bete sig på ett sätt som utredningen visar är skadligt för en egen utveckling så ska barnet placeras i samhällsvård.” (Morgan)

”När omsorgsbristerna är stora / ... /.” (Pia)

”När barnets föräldrar inte kan tillgodose deras behov / ... /.” (Sara)

Det som vi uppfattar av intervjupersonernas utsagor ovan är att klientsituationen är något avgörande i utredningens slutgiltiga bedömning, då detta avgör om insats behövs eller inte. Detta överensstämmer med vad Tydén m.fl. (2000) har kommit fram till, där de menar att klientbilden är den mest använda kunskapskällan. Även om klientsituationen kan bli avgörande i utredningen så menar socialsekreterarna att lagstiftningen ligger till grund för deras arbete. Förutom lagstiftningen och klientbilden så tyder våra intervjupersoners utsagor på att annan kunskap kan ligga till grund för bedömningen. Vår förklaring på detta är att lagstiftningen lämnar utrymme för tolkning, där tolkningen avgörs beroende på vilken erfarenhet och kunskap socialsekreteraren har. Några av våra intervjupersoner uttryckte det så här:

” / ... / dels går man faktiskt på sin egen erfarenhet och sin egen magkänsla och sen så har du hjälp av arbetsgruppen och arbetsledning. / ... / allt detta vilar ju på ramverk, riktlinjer och lagstiftning.” (Pia)

”Alltså jag som handläggare gör bedömningar tillsammans med medhandläggare och arbetsledare.” (Anette)

”Vi försöker ha en ganska öppen dialog i vår arbetsgrupp / ... / ” (Emma)

Pia såsom fler av intervjupersonerna har belyst att den egna erfarenheten är något avgörande i bedömningen, dock vilken typ av erfarenhet har inte framkommit däremot av vad de berättar kan vi anta att det är en sådan erfarenhet som baseras på vardagliga slutsatser. Olsson (2009) menar att vardagliga slutsatser kan leda till en uppbyggnad av kunskap. Alltså de erfarenheter som används i bedömning kan vara sådana erfarenheter som socialsekreteraren har fått genom tidigare utredningar. Detta kallas för personlig praktisk erfarenhet, enligt Olsson (2009).

Flera socialsekreterare har poängterat under intervjuerna att genom diskussioner utbyter de erfarenheter och åsikter med kollegor samt arbetsledning. Carin är den intervjupersonen som inte har kunnat svara på denna fråga. Medan de andra socialsekreterare har svarat men inte nämnt vilken typ av erfarenhet de använde sig av, dock uppmärksammar vi att socialsekreterarna har någon typ av kunskap för att kunna utföra dessa komplexa arbetsuppgifter. Anledningen till att socialsekreterarna inte sätter ord på sin kunskap kan vara orsaken till att de är omedvetna om vilken typ av kunskap de har. Däremot menar Olsson (2009) att via övning utvecklar vi en personlig praktisk erfarenhet som sedan kan kallas för tyst kunskap, erfarenhetskunskap och personlig kunskap.

Flera av socialsekreterarna berättar att det brister i organisationen när det gäller ökning av vetenskaplig kunskap. Några hade en avsatt timme för forskningsläsning men att de inte hann utnyttja den tiden de hade medan andra önskade att de fick en avsatt tid till att läsa nytt forskning. Trots att flera hade viljan till forskningsuppdatering så uttryckte vissa sig så här:

”/ ... / forskning är en sak men det är ändå den kunskapen som jag besitter som jag utgår ifrån främst och det är inte forskning.” (Morgan)

”Det är inte det man prioriterar / ... /.” (Pia)

Vetenskaplig kunskap såsom forskning är något som våra intervjupersoner nämner i citaten ovan är det inget de prioriterar eller hinner med under arbetstiden. Men trots att vissa hade avsatt tid så kunde de inte utnyttja det på grund av resursbrist som t.ex. tid. I det som Morgan beskriver ovan ser vi en koppling till det som Olsson (2009) beskriver, att människor handlar ofta utifrån vardagskunskaper med stark övertygelse om att göra rätt, vilket utgör att man

väljer att inte använda sig av nya teorier. Detta skulle vi kunna tolka som att även om socialsekreterarna hade tid till att uppdateras inom forskning så skulle de inte använda sig av den forskningen. Istället skulle socialsekreterarna ändå använda sig av den egna kunskapen. Även om allt socialt arbete ska vara vetenskapligt grundad så menar Olsson (2009) att kunskap skapas inte enbart av vetenskaplig kunskap utan produceras av erfarenhetskunskap. Författaren menar även att både praktiskt och vetenskaplig kunskap är något som behöver kombineras, för att förstå varför den praktiska kunskapen leder till misslyckande. Därför är det viktigt att socialsekreteraren uppdateras med vetenskaplig kunskap för att kunna utföra så säker bedömning som möjligt. Detta blir av vikt eftersom socialsekreteraren arbetar vid en människobehandlande organisation där de eftersträvar att arbeta för människors trygghet och välbefinnande, enligt Hasenfeld (1983). Östberg (2010) såsom Olsson (2009) menar på att vetenskaplig kunskap är ingen tillräcklig vägledning för att utföra socialt arbetets komplexa uppgifter. Detta betyder att även om socialsekreterarna skulle kunna eller vilja öka sin vetenskapliga kunskap så skulle det inte räcka vid bedömningar utan detta bör kombineras med annan kunskap så som erfarenhet, kompetens och etik.

” / ... / de områden som man verkligen behöver läsa för att man har ett specifikt ärende att jobba med då gör man det som man känner att nu måste jag läsa. Annars får man läsa på sin fritid.” (Yvonne)

Flera socialsekreterare har berättat att de använder sig i första hand av den egna och kollegors kunskap. Den vetenskapliga kunskapen är något de söker i svåra fall, där de inte vet vad de ska göra. Detta är något som kräver tid och resurser som inte finns, då socialsekreterarna har en hög arbetsbelastning (Tham, 2008). I denna arbetsbelastning så finns det svåra arbetsuppgifter som kräver nya kunskaper och färdigheter, menar Tham (2008). I det som intervjupersoner och Tham (2008) beskriver så krävs det kunskap som i sig kräver tid och resurser som inte finns, därför skulle vi kunna tolka erfarenhetsutbyte med kollegor och arbetsledning som resurs när ens egen erfarenhet och kunskap inte räcker till. Detta innebär en komplettering av den egna erfarenheten med andras kunskap. Detta kan även vara en orsak till att socialsekreterarna inte kan sätta ord på sin kunskap.

”Vi har uttalat att vi kan ta en lästimme i veckan men jag minns inte sist när jag utnyttjade den tiden. / ... / Den djupgående kunskapen är svårt och hinna med på arbetstiden.” (Anette)

” / ... / jag tycker att vi har för lite tid för det. Jag tycker att jag behöver mer kunskaper om barn och dess faktorer.” (Gun)

Socialtjänsten avsätter en tid för kunskapsökning hos socialsekreterarna men att de inte hinner utnyttja den på grund av arbetsbelastning samt tidsbristen. Detta visar på att organisationen ger sina medlemmar utrymme för kunskapsutveckling och sedan lämnar över ansvaret till socialsekreterarna. Här blir det socialsekreterarens ansvar att prioritera vad som är viktigt att hinna med. Däremot får dessa socialsekreterare flera arbetsuppgifter som ska utredas, vilket leder till tidsbrist för denne. Här blir socialsekreterarnas kunskapsutveckling som ett personligt projekt som organisationen lägger på den enskilda att lösa inom ramen för en tjänst med hög arbetsbelastning. Vi tolkar socialtjänstens handling som hinder och möjlighet för socialsekreteraren. De hinder som finns är att genom en högre arbetsbelastning begränsas socialsekreterarna att söka forskning. Detta leder till att socialsekreterare vänder sig till kollegor och arbetsledning för att få råd. De råd som förmedlas från ledningen skulle kunna tolkas som ett sätt för organisationen att kontrollera sina medlemmar på så sätt att de håller sig inom organisationens ramar och regler. Det är på det viset som organisationen utgör en diskret kontroll av sina medarbetare (Johansson, 2007).

9. Slutdiskussion

Syftet med studien var dels att få förståelse för hur socialsekreterare beskriver sitt handlingsutrymme vid placeringsöverväganden av barn och unga i samhällsvård, dels för att förstå socialsekreterarens kunskapsanvändning vid dessa överväganden. Socialsekreterarna visade på att det finns mycket som begränsar deras handlingsutrymme och kunskapsutveckling. Begränsningarna var allt från lagstiftningens reglerade kriterier till resursbrist som påverkade deras arbete att uppnå barnets bästa. Resursbristen är något som även Östberg (2010) har kommit fram till. Den begränsade tiden som socialsekreteraren har gör allt ännu svårare. Vi är medvetna om att detta kan se olika ut beroende på vilken kommun socialsekreteraren arbetar inom samt vilken socialsekreterare som gör bedömningen.

Socialsekreterarna uttryckte även vikten av att ha med sig arbetsledningen vid dessa placeringsöverväganden. Studiens resultat tyder på att det är mycket som måste vägas samman för att en placering ska bli bra. Vi har funnit flera anledningar till varför

socialsekreteraren utbyter erfarenheter med sina kollegor och arbetsledning. Den främsta anledningen till utbytet är tidsbrist och arbetsuppgifternas komplexitet. Socialsekreterarnas beskrivning av erfarenhetsutbytet gav oss en bild av att de inte vill ha ensamt ansvar för svåra beslut.

Socialsekreterarnas forskningsuppdatering var ett förvånande resultat i vår studie eftersom den vetenskapliga kunskapen är viktig vid en bedömning. Flertalet av intervjupersonerna ansåg att de hade tillgång till mycket forskning men saknade struktur för kunskapsuppdatering på arbetsplatsen. Vetenskaplig kunskap var inget socialsekreterarna prioriterade, utan kunskapen som användes var baserad på socialsekreterarens egna erfarenheter, kollegorna och barnens situation (Tydén, m.fl., 2000). Detta är förvånande resultat eftersom socialsekreterarnas bedömningar bildar underlag för politikernas beslut. Kan bristerna på vetenskaplig kunskap hos socialsekreterarna vara en orsak av att det inte finns forskning som stödjer deras arbete eller att sådan forskning finns men inte når fram till socialsekreterarna? Brist på forskning som utvärderar insatserna är något som Andreassen (2003) poängterade. Däremot har vi kunnat hitta forskning som har utvärderat insatserna, där vissa studier menade på att samhällsvårdsinsatser inte är gynnande för barnet medan andra studie visade på att alla i samhällsvård inte är missgynnade (Beckett och Thoburn, 2002; Sallnäs & Vinnerljung, 2009; Tulviste, 2010; Lundström & Sallnäs, 2013). Det är just här som vårt resultat blir förvånande eftersom ingen av våra intervjupersoner visade en medvetenhet om att det finns forskning som visar på att samhällsinsatserna inte är gynnande alla gånger. Detta kan relateras till tidsbristen som våra intervjupersoner har poängterat med att de inte hinner söka eller uppdatera sin vetenskapliga kunskap. Vi kan även relatera detta till socialstyrelsens (2008 & 2012) resultat där de poängterar ökningen av samhällsvårdsplaceringar. Denna ökning kan bero på socialsekreterarnas brist på vetenskaplig kunskap, men samtidigt vad har socialsekreterarna för andra alternativ när alla resurser är uttömda.

Socialsekreterarens arbetsuppgifter och ärenden är komplexa och unika, vilket gör det omöjligt att göra en mall som standardiserar arbetet. Mallens avsaknad ger socialsekreterarna ett större utrymme att kunna handla, vilket är grunden till att bedömningarna på en och samma fall kan variera beroende på vilket socialsekreterare som handlägger ärendet.

Dock har vi fått förståelse för att socialsekreterarnas höga arbetsbelastning hindrar dem att uppdatera sig och därför blir andra erfarenheter viktiga. Vi är väl medvetna om att våra

slutsatser avseende handlingsutrymme och kunskap kan ändras, då resultatet kan se olika ut beroende på vilka man intervjuar men även beroende på teorin som används vid analysen.

10. Vidare forskning

Det skulle vara intressant att vidare utforska hur socialtjänsten ser på kunskapsuppdatering samt hur detta implementeras i organisationen. Att även undersöka om chefer och politiker verksamma inom socialtjänsten är medvetna om vilka kunskapskällor socialsekreterarna använder sig av och hur de ser på sin roll beträffande socialsekreterarens kunskapsuppdatering.

Referenser

Andreassen, Tore (2003) *Institutionsbehandling av ungdomar: vad säger forskningen?*

Stockholm: Gothia: Centrum för utvärdering av socialt arbete: Statens institutionsstyr.

Andersson, Gunvor & Swärd, Hans (2008) Etiska reflektioner. I: Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans & Eliasson-Lappalainen, Rosmari och Jacobsson, Katarina (red.): *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur.

Barnkonventionen - Unicef <<http://unicef.se/barnkonventionen>> [2013-02-25].

Bryman, Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2. upplagan. Lund: Liber.

Chris, Beckett & June, Thoburn (2002) "Family Placements from a Chinese Institution, Source: *Adoption & Fostering Journal*". Volume 26, Number 3, Autumn 2002, pp. 19-27 (9). [2013-02-15].

Daneback, Kristina & Månsson, Sven-Axel (2008) Internetforskning. I: Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans & Eliasson-Lappalainen, Rosmari och Jacobsson, Katarina (red.): *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur

Dellgran, Peter & Höjer, Staffan (2000) *Kunskapsbildning, akademisering och professionalisering i socialt arbete*. Göteborg: Institutionen för socialt arbete: Göteborgs universitet, 2000:5.

Dellgran, Peter & Höjer, Staffan (2003) *Forskning i praktiken*. Göteborgs universitet: Samhällsvetenskapliga fakulteten. Institutionen för socialt arbete. [2013-04-10].

Eliasson-Lappalainen, Rosmari (2006) Om olika vägar till kunskap. I: Meeuwisse, Anna & Sunesson, Sune och Swärd, Hans (red.): *Socialt arbete en grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.

Hasenfeld, Yeheskel (1983) *Human service organizations*. Englewood Cliffs, N.J.: PrenticeHall.

Höjer, Ingrid (2003) Fosterfamiljen. I: Bäck-Wiklund, Margareta & Johansson, Thomas (red.): *Nätverksfamiljen*. Stockholm: Natur & Kultur.

Höjer, Ingrid & Sallnäs, Marie och Sjöblom, Yvonne (red.): (2012) *När samhället träder in - barn, föräldrar och social barnavård*. Lund: Studentlitteratur.

Johansson, Roine (2007) *Vid byråkratins gränser - om handlingsfrihetens organisatoriska begränsningar i klientrelaterat arbete*. Halmstad: Aktiv förlag.

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Lagerlöf, Héléne (2012) *Samhällsvård och välfärdsresurser: En studie av skolgång, fritid och kamratrelationer bland unga i familjehem och institutioner*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete: Socialhögskolan: Stockholms universitet.

Larsson, Sam & Lilja, John och Mannheimer, Katarina. (red.) (2007) *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Danmark: Studentlitteratur

Lipsky, Michael (1980) *Street Level Bureaucracy. Dilemmas of the Individual in Public Services*. New York: Russell Sage.

Lipsky, Michael (2010) *Street Level Bureaucracy. Dilemmas of the Individual in Public Services*. New York: Russell Sage.

Lundström, Tommy & Sallnäs, Marie (2013) *Att värdera dygnsvård – hur nöjda är barnen och vilken betydelse har det*. Socionomen forskningssupplement nr 33: s. 40-51. [2013-02-15].

Nilsson, Kjell & Sunesson, Sune (1988) *Konflikt, kontroll, expertis: att använda social forskning*. Lund: Arkiv.

Nordlander, Lars (2006) *Mellan kunskap och handling: socialsekreterares kunskapsanvändning i utredningsarbetet*. Umeå: Institutionen för socialt arbete: Umeå universitet.

Olsson, Eric (2009) *Praktisk kunskap i socialt arbete: om naiva teorier i mötet med klienten*. Malmö: Gleerups.

Ponnert, Lina (2007) *Mellan klient och rättssystem: tvångsvård av barn och unga ur socialsekreterares perspektiv*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.

Sallnäs, Marie (2000) *Barnavårdens institutioner - framväxt, ideologi och struktur*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, rapport i socialt arbete. Stockholms universitet: nr 96.

Sallnäs, Marie & Vinnerljung, Bo (2009) *Samhällsvårdade tonåringar som vuxna: en uppföljande registerstudie*. Stockholms universitet: Samhällsvetenskapliga fakulteten: Institutionen för socialt arbete: Socialhögskolan. [2013-04-30].

Sallnäs, Marie & Wiklund, Stefan och Lagerlöf, Hélène (2010) *Social barnavård ur ett välfärdsperspektiv: Ekonomiska och materiella resurser, psykisk hälsa och tillgång till socialt stöd för ungdomar i familjehem och institutioner*. Stockholms universitet: Samhällsvetenskapliga fakulteten: Forsa: Umeå. [2013-04-15].

Socialtjänstlag (2001:453).

Socialhögskolan vid Lunds Universitet (2011) ”Råd och anvisningar för uppsatsarbete”. Lund: <<http://www4.lu.se/images/Socialhogskolan/PMnytt.pdf>> [2013-01-25].

Socialstyrelsen, (2006) *Barn och unga i socialtjänsten: utreda, planera och följa upp beslutade insatser*. Lindesberg: Bergslagens Grafiska.

Socialstyrelse (2008) ”Individ- och familjeomsorg - Lägesrapporter 2007”. <<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2008/2008-131-5>> [2013-02-25].

Socialstyrelsen (2012) ”Barn och unga - insatser år 2011: vissa insatser enligt socialtjänstlagen (SoL) och lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)”. <<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2012/2012-6-42>> [2013-02-25].

Svensson, Kerstin & Johnsson, Eva och Laanemets, Leili (2008) *Handlingsutrymme: utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.

Tham, Pia (2008) *Arbetsvillkor i den sociala barnavården: förutsättningar för ett kvalificerat arbete*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete: Stockholms universitet.

Thomassen, Magdalene. (2012) *Vetenskap, kunskap och praxis- introduktion i vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Thomsson, Heléne (2002) *Reflexiva intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Tulviste, Tiia (2011) ”Autonomy, Educational Plans, and Self-Esteem in Institution-Reared and Home-Reared Teenagers in Estonia”. *Youth & Society*, 43, 4, pp. 1335-1354. [2013-02-15].

Tydén, Thomas & Josefsson, Cristina och Messing, Jan (2000) *Socialsekreterare och kunskapsbildning*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Östberg, Francesca (2010) *Bedömningar och beslut: från anmälan till insats i den sociala barnvården*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete: Stockholms universitet.

Bilaga 1 - Informationsbrev

Linnéuniversitetet - Institutionen för socialt arbete

2013-04-15

Till berörda socialsekreterare inom socialtjänstens individ och familjeomsorgen ... kommun.
Hej!

Vi heter Awan Ali Rostam och Miryam Fuentes och studerar sjätte terminen på Socionomprogrammet vid Institutionen för socialt arbete, Linnéuniversitetet Växjö. I utbildningen ingår det att genomföra en vetenskaplig studie under tio veckor. Vår studie kommer att resultera i en C-uppsats/examensarbete för kandidatexamen. Vi är intresserade av att göra en studie om socialsekreterarens handlingsutrymme. Syftet med studien är att få en förståelse för hur socialsekreteraren använder sitt handlingsutrymme vid överväganden om placering av barn och unga i samhällsvård.

För att besvara studiens syfte och frågeställningar kommer vi intervjua socialsekreterare inom individ och familjeomsorgen. Vi vill intervjua dig som har erfarenhet av att placera barn och unga. Intervjun bokar vi tillsammans och den kommer att ta cirka en timme att genomföra. Om du har möjlighet att delta skicka gärna mejl till oss senast den 2013-04-25, med ert namn och telefonnummer så kontaktar vi er.

Vi kommer att följa Vetenskapsrådets etiska riktlinjer och principer under hela uppsatsprocessen, vilket innebär att materialet behandlas konfidentiellt och med försiktighet. Vi kommer även att aidentifiera alla intervjupersoner. Materialet vi samlar kommer endast att redovisas och presenteras i uppsatsen. Deltagandet är frivilligt, vilket innebär att du utan motivering kan avbryta din medverkan.

Vid frågor är du välkommen att kontakta oss!

Tack för din vilja att medverka!

Med Vänliga Hälsningar

Awan Ali Rostam, Tfn:

E-post:

Miryam Fuentes, Tfn:

E-post:

Bilaga 2 - Intervjuguide

Bakgrund

Kan du berätta om ditt arbete?

- Utbildning?
- Erfarenhet? Hur länge har du jobbat med placeringar?

Placeringar

När ska barn placeras i samhällsvård?

När blir placering i samhällsvård aktuell enligt dig?

- Hur överväger du om du ska placera eller ej? Vad blir avgörande?
- Vilka överväganden gör du vid bedömning om placering i samhällsvård?

Komplexiteten/svårigheterna vid dessa bedömningar?

- Hur ser ni på för- och nackdelar med placeringen?

Finns det riktlinjer om hur du kan gå tillväg vid sådana tillfällen?

Kunskap

Vilken kunskap har du kring forskning om barn och unga i samhällsvård?

Hur blir du uppdaterad om den forskning som avser interventioner som du utför i arbetet?

Hur söker du själv forskning och kunskap om interventioner som du utför i ditt arbete?

- Finns det utrymme att söka forskning under din arbetstid? I så fall när söker du forskning?

Hur bidrar organisationen (socialtjänsten) till uppdatering av ny forskning?

Finns det något mer som du tycker att vi behöver veta om barn och unga som placeras i samhällsvård?